

החוויה המרכזית בליל הסדר היא היציאה מעבדות לחרות. העבדות במצרים הפכה לסיפור מכונן בעיצוב התודעה היהודית. תקופת העבדות במצרים מהווה פרק מרכזי בגיבוש האתוס היהודי. העבדות היא מחד גנות, שהרי העבד הוא מי שאיבד את כל זכויותיו והפך רכוש לאדונו. מאידך גיסא העבדות מהווה מקור לא אכזב למצוות רבות שבין אדם לחברו. לאור אלו, יש מקום לשאול מה מקומה של העבדות בחיינו?

מטרות השיעור

1. להבין את המשמעות של היות האדם עבד.
2. לבדוק האם חויית השיעבוד היא חלק מההוויה שלנו כיום.
3. לעורר את המודעות לתופעת העבדות בקרבנו, הן ברמה הפיזית והן ברמה הנפשית.

מבנה השיעור

פתיחה במליאה - מהו עבד?
עבודה בחברות על עבד אז ועתה...
דיון פתוח על העבדות בימינו.

מהלך השיעור

1. נרשום על הלוח את המילה עבד. נבקש מהתלמידים להגדיר את המילה. רכוש של אדון; שנשללה ממנו חירותו; משועבד למהו; עושה כל מה שבעליו מטיל עליו וכו'.
2. נבקש מהתלמידים לרשום על דף דוגמא לתחום בחייהם שהם עבדים, שאינם שולטים, שאין להם חירות בו, שהם עושים מה שהם מצווים וכיוב'. נבחן עם התלמידים את הדוגמות שנתנו.
3. נחלק את דף המקורות לעבודה בחברות.
4. נקיים דיון על המקומות בהם אנחנו עבדים בעקבות השיר של סחרוף. האם אנחנו מסכימים לתפיסה העולה מן השיר? האם נכון לדעתנו לעשות חיבור בין האמור בשיר לבין ליל הסדר? באלו אופנים נוספים אנו יכולים לראות את עצמנו כאילו אנו יצאנו ממצרים? מהי מצרים שלנו?

מהלך השיעור

"וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לַה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתֶּךָ וְשׂוֹרֶךָ וְחֹמְרֶךָ וְכָל בְּהֵמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וְאִמְתֶּךָ כָּמוֹךָ: וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצֵאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֹרֵעַ נְטוּיָה עַל כֵּן צִוְּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת:"

(דברים ה, יג-יד)

"כִּי יִמְכַר לְךָ אַחִיךָ הָעֶבְרִי אוֹ הָעֵבְרִיָּה וְעַבְדְּךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבִשְׁנֵה הַשְּׁבִיעִת תִּשְׁלַחְנוּ חֲפָשִׁי מֵעִמְךָ: וְכִי תִשְׁלַחְנוּ חֲפָשִׁי מֵעִמְךָ לֹא תִשְׁלַחְנוּ רִיקָם: הָעֶנִּיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצֵּאֲנֶךָ וּמִגֵּרְנֶךָ וּמִיִּקְבֶּךָ אֲשֶׁר בֵּרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ תַתֵּן לוֹ: וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפְדֶּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ עַל כֵּן אֲנֹכִי מְצַוְּךָ אֶת הַדְּבָר הַזֶּה הַיּוֹם:"

(דברים טו, יב-יג)

"וְשִׁמַּחְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתֶּךָ וְהָלוּי אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ וְהַגֵּר וְהַיְתוּם וְהָאֵלְמָנָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשָׂכַן שְׁמוֹ שָׁם: וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וְשִׁמַּרְתָּ וְעָשִׂיתָ אֶת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה:"

(דברים טו, יא-יב)

"לֹא תִטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יְתוּם וְלֹא תִחַבֵּל בְּגֵד אֵלְמָנָה: וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדֶּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם עַל כֵּן אֲנֹכִי מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת הַדְּבָר הַזֶּה:"

(דברים כד, יז-יח)

"כִּי תִבְצֹר כְּרֶמֶךָ לֹא תַעֲזוּלֵל אַחֲרֶיךָ לְגֵר לִיְתוּם וְלְאֵלְמָנָה יִהְיֶה: וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל כֵּן אֲנֹכִי מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת הַדְּבָר הַזֶּה:"

(דברים כד, כא-כב)

נקודות לדיון

- ◀ עיינו בפסוקים,
- ◀ סמנו את הצירוף המילולי החוזר בכולם.
- ◀ איזה רעיון חוזר בכל הפסוקים?
- ◀ כיצד מתקשר רעיון זה לליל הסדר?

עבדים היינו לפרעה במצרים, ניוציאנו יהנה אלהינו משם
 ביד חזקה ובזרע נטויה. ואלו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את
 אבותינו ממצרים, הרי אנו ובנינו ובני בנינו משעבדים היינו
 לפרעה במצרים. ואפילו כלנו חכמים כלנו נבונים כלנו זקנים
 כלנו יודעים את התורה מצנה עלינו לספר ביציאת מצרים. וכל
 המרה לספר ביציאת מצרים הרי זה משבח:
 (מתוך: הגדה של פסח)

נקודות לדיון

- ◀ מהי העבדות על פי הקטע?
- ◀ מדוע לדעתכם יש להרבות ולספר ביציאת מצרים?
- ◀ במקום אחר בהגדה נאמר כי "חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" מה דעתכם על אמירה זו? איך אתם יכולים ליישמה?

עבדים

חילים ולחן: ברי שחרוף

על נהר אספירין ישבנו
 במקומות המוכרים
 לא שומעים לא רואים
 כאילו אנחנו אוויר
 עוד מעט יגמר הסרט
 בקרוב המציאות
 התמונה מטושטשת
 והצליל לא ברור

כי כולנו עבדים אפילו
 שיש לנו כזה כאילו
 פותחים פה גדול
 ומחכים לעונג הבא
 כולנו מכורים של מישהו
 שמבקש עכשיו תרגישו
 פותחים פה גדול
 ומחכים למנה הבאה

חלונות ראוהו יפים פה
 זה הכל למכירה
 גם אנחנו תלויים
 עם פתקי החלפה
 אז מה נעשה עם הכעס הזה
 מה יהיה עם הקנאה
 כולם רוצים להיות חופשיים
 אבל ממה אלוהים ממה
 כולנו עבדים אפילו...

נקודות לדיון

- ◀ מהי העבדות על פי תפיסתו של ברי שחרוף?
- ◀ האם יש מקום לדעתכם לחבר בין תפיסתו של שחרוף לבין ההגדה של פסח? נמקו.

על המקורות ◀ דף למורה

המורה יכול להפנות את התלמידים לכל הפסוקים מן התורה או לפסוק אחד בלבד בהתאם לרמת הכיתה והזמן שלרשותו.

נקודות לדיון
על הפסוקים מן התורה:

◀ **סמנו את הצירוף המילולי החוזר בכולם.**

”וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים”.

◀ **איזה רעיון חוזר בכל הפסוקים?**

בכל הפסוקים יש ביטוי לתפיסה חברתית לפיה עם ישראל צריך לנהוג עם האחר בין אם הוא גר, עני, יתום, אלמנה וכיוב' באופן רגיש ומתחשב מתוך הביוגרפיה הלאומית שלו, בגלל הזיכרון הקולקטיבי של מי שהיו עבדים. התפיסה הסוציאלית הבאה לידי ביטוי בפסוקים נובעת מהזיכרון הלאומי.

◀ **כיצד מתקשר רעיון זה לליל הסדר?**

רעיון זה עומד בבסיס ההגדה שתפקידה הוא לעצב את הזיכרון הקולקטיבי של היציאה מעבדות לחרות.

נקודות לדיון
על הקטע מתוך ההגדה:

◀ **מהי העבדות על פי הקטע?**

העבדות על פי הקטע מן ההגדה היא השיעבוד של בני ישראל למצרים במצרים. עבודת הפרך שעשו שם על פי הסיפור המקראי.

◀ **מדוע לדעתכם יש להרבות ולספר ביציאת מצרים?**

סיפור יציאת מצרים הוא סיפור הגאולה של עם ישראל והתהוותו לעם. הוא סיפור הקשר שבין עם ישראל לאלוהים, הוא מקור לרבות מן המצוות הסוציאליות המתייחסות ליחס של ישראל לחלש בחברה בשל היותנו עבדים.

◀ **במקום אחר בהגדה נאמר כי "חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" מה דעתכם על אמירה זו? איך אתם יכולים ליישמה?**

יש מקום לשאול את עצמנו על המקומות בהם אנחנו עבדים. על המקומות בהם אנחנו נשלטים ומאבדים את הבחירה החופשית מפאת שיעבודנו לו האפנה, למה יגידו, ללחץ חברתי וכיוב'.

נקודות לדיון
על השיר "עבדים" מאת ברי סחרוף:

◀ **מהי העבדות על פי תפיסתו של ברי סחרוף?**

על פי תפיסתו של סחרוף עבדות היא התמכרות ליצרים ולדחפים, אובדן השליטה וחוסר היכולת לדחות סיפוקים. הצורך המתמיד בגירויים בכאן ועכשיו.

◀ **האם יש מקום לדעתכם לחבר בין תפיסתו של סחרוף לבין ההגדה של פסח? נמקו.**

נדמה שסחרוף מדבר על עבדות מודרנית בזמן הזה. על האשליה שבחופש הבחירה ועל שיעבודנו לעונג הבא. חוסר היכולת שלנו לדחות סיפוקים.